

Fremtidsstaten.

H. G. Wells Utopier.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening den 25. Januar 1906.

Af

Dr. L. V. Birck.

I. Wells Ideer og Skrifter.

Blandt den amerikanske Økonomis dygtigste Udøvere er D. A. Wells, Embedsmand i de Forenede Staters Finansdepartement. I »Recent economic changes« beskriver han de sidste 50 Aars økonomiske Nydannelser og deres Virkning paa Produktionen og Rigdommens Fordeling og paa den sociale Lagdeling. D. A. Wells er en skarp Iagttager af sin egen Samtid, og i hans Sammenligninger med den jo ikke fjærne Fortid giver han et mægtigt Billede af Menneskehedens mekaniske Fremskridt. Stiller man sig paa vore Bedstefædres Stade og vil læse Bogen som en Fremtidsdrøm, er der visselig meget, som maatte synes hine, en gammel Tids Mennesker som Drømme, som en ophedet Hjernes Hallucinationer, og dog — det er jo Virkelighed.

Mærkeligt nok er det en helt anden Forfatter, af en anden Nationalitet, men af samme Navn, nemlig

Englænderen H. G. Wells, der saa at sige har ført Amerikaneren A. D. Wells virkeliggjorte Drømme videre og har ført os et Par hundrede Aar frem i Tiden; meget beretter han os om hin fjærne Fremtid, meget er Drømme, og maa være det, og dog, for en Læser i det 19de Aarhundredes Begyndelse, hin idylliske Tid, da — som der stod i et Vittighedsblad forleden — Kærlighed var evig og Flæsket kostede 20 Øre Pundet, maatte et anticiperet 1905 ikke synes mindre fantastisk end det anteciperede A. D. 2135, som H. G. Wells lader sin Reflektor projicere frem for os paa sine Bøgers hvide Blade. Drømme er det, og underlige Ting, og dog saa let forstaaelig for det zode Sekels Mænd; — selv det underlige undrer jo ikke vor Tid, der har set den traadløse Telegraf spille ind i det daglige Liv, og som har set Kemien for Alvor vikle sig ud af Alkymiens Svøb og aabne os Muligheder, Fysikerne aldrig turde love os.

H. G. Wells er født i Carlyles, Ruskins og Morris Fædreland. Med Carlyle moraliserer han bittert, om end ikke saa overlegent og uden Medfølelse, med Ruskin drømmer han i Skønhedsekstase, og med Morris bygger han det nye Land op. Men han er ogsaa fostret i Newtons, Darwins og Spencers Land; med Darwin og Spencer bliver hans Drømme fisible, i Pagt med Muligheden, hans Moral faar Mandighedens Stempel, hans Drømme bliver logiske, de ruller sig op langs en Linje, som er Fortsættelse af Udviklingsgangen i de sidste Par Menneskealdrer. Med Udviklingens og Differentieringens Læresætninger som »Working theses«, med de kendte og i al Fald anede mekaniske Fremskridt som Redskab aabner han os et Utopia, der lig-

ger i denne Verden. Hans Fremtidsbilleder er ikke hede Hallucinationer, men logiske Drømme.

Hans Fremtidens Utopia er ikke England, ikke Amerika, men Verdensriget, hvor de internationale Stridigheder er endte, saaledes som Kampen mellem Slægter i sin Tid gik bort under den større Statsdannelses Tvang. Men der er den Forskel mellem hans Utopia og de ældre Samfundsromaners Sollande, at han befolker Verdensriget med levende Mennesker, fulde af Passion og af Egoisme, med Trang til at herske eller at beherskes, og ikke med blodløse Skygger, der hverken er gode eller onde. Hans Verdensstats Beboere er maaske en Streg for ædle, og dog, det er med en befriende Genkendelsens Glæde man møder baade Uret og Infamhed og Fejghed — en naturlig Glæde over at være blandt sin egen Species.

Drømme drømte den lidende Menneskehed altid, baade i dens Religioner, hvis Paradisopfattelse oftest synes grotesk og materialistisk, og i dens sociale Drømme — lige fra Plato skrev sin »Staten«, fra Munken Campenella stod foran »Solstatens« lysende Mure, fra Thomas More skrev sin »Utopia« og Bacon sin dybt tænkte »New Atlantis« til Etienne Cabet svang sig op paa de ikariske Vinger, fra Aug. Comte, der huskede sin Læretid hos St. Simon, til vor Tid, da Morris havde sin Vision »Nowhere«, da Herzka fandt sit »Friland« og Bellamy fra »Anno 2000's« Tinder skuede tilbage — ja for at søge til Danmark, hvor Holberg hos Niels Klim i Underverdenen finder Stater, fri for de kendte Staters Fejl, eller da den konservative Socialist Sibbern gav sine Meddelelser om et Skrift fra Anno 2135.

Paa samme Tid — eller maaske lidt før — som Sibberns Fremtidsstat staar i Zenith, fører H. G. Wells utopiske Romaner Fremtidsstaten over Scenen. Men det har Wells forud for alle de andre Utopister, at medens deres Billeder lignede Tuxens Konge- og Kroningsbilleder, hvor alt er lyst, alle upersonlige og Himlen altid er blaa, saa er der i Wells Billeder Lys og Skygge, og de agerende er ikke Panoptikonsdukker, men Mennesker.

Og dette staar netop i Forbindelse med, at Wells i Modsætning til sine Forgængere ikke ser sig blind paa Institutionens undergørende Magt, men forstaar, at bag Institutioner, bag Sæder og Skikke og bag Statsmagtens Maskiner skal der staa Mennesker. Enhver, der har beskæftiget sig med økonomisk Historie, vil vide, at Institutioner, vi nu fordømmer, har haft deres gode Sider, at der var Øjeblikke, hvor de var det bedst mulige, og ved derfor, at en hvilken som helst Institution, hvor god den var i sig selv, vil ende i at blive depraveret, ødelagt af de uadskillelige Misbrug. Eller som jeg engang hørte en engelsk Præst, Dr. Parker, en Prædikant af Aand og Kraft og Tro, drastisk sige: hvis Vorherre vilde laane Menneskene Himmerig, hvor alt er saa fuldkomment, er jeg sikker paa, at efter 50 Aars Besiddelse maatte der en social Reformator frem, for at man vedblivende kunde kende Forskel paa Himmel og Helvede. Det er ikke nok vi faa Institutionerne, heller ikke at der opstaar en stor Handlingens Mand, nej den nye sociale Forstaaelse, den højere Moral og overlegne Mænds Tanker maa gaa i Forvejen. Derfor er ogsaa en stor Del af Wells utopiske Romaner optagne af Skildringen af den ny

Herreklasse, ikke formelt chevaleresk, overmodig og udygtig som det gamle Adelskabs-Descendenter, ikke egoistisk og trods administrativ Dygtighed saa lidt kultiveret som det handlende Bourgeoisies Overklasse, ikke magtskyt og dovent som romerske Prælater, ikke umoralsk, hensynsløst, magtskyt og forfængeligt som den ny Overklasse af demokratiske Politikere, Parlamentismen har skænket Europa, ikke stationært, korps-egoistisk og rutinebundet som et russisk Bureaukrati —, men en Overklasse af kundskabsrige, stærke, kloge, moralske Mænd, hvis Liv bæres oppe af en stærk Samfundsfølelse, af en Følelse af Pligt mod Folk, Race og Fremtid — en Art Ordenssamfund, saaledes som den hellige Ignatius tænkte sig Jesus Selskabs ærværdige Fædre — en Orden af Overmennesker, der skiller sig fra Nietches Overmennesker i, at de ikke er Egoister, men sætter Pligt foran Ret, føler sig som Midler, ikke som Maal.

Wells er religiøs; han er ikke Kristen, snarere er hans Religion en Blanding af Utilitetsmoral og af Pantheisme, forædlet i Buddhismens Blod. Hvis man kalder ham Socialist, er det højst uegentlig; thi hans Fremtidsstat ligner ikke Kommunisternes, og hans Samfundsordning maa baseres paa Mænd med Moral, med Følelse og Pligt, og ikke paa Egoisme og Rethaveri; han er fjærn fra at være Demokrat, han er paavirket af Englands største og mest aandfulde Moralist, Carlyle; som denne er han pessimistisk overfor sin egen Tid, men optimistisk overfor de menneskelige Muligheder, saa haanende og bidende overfor sin Tids »umoralske Samfundsmoral«, saa troende og agitatorisk begejstret for Forbedringen af Menneskeheden, ikke blot af Insti-

tutionerne, men ogsaa af Karaktererne. Og dog er der en Forskel, netop fordi Carlyle er Kristen og Wells Utilitets-Moralist; bag Wells Haan er der ikke Carlyles dybe Medfølelse. Over for den Klasse, »the unfit«, de udskudte, som Samfundet daglig maa øge, overfor dem kender Wells ikke til Barmhjertighed. De maa dø Døden; som de dør uden Daad, maa de dø uden Afkom.

Wells har skrevet en Snes Værker, de falde i tre Afdelinger. I første Afdeling har vi de kapitalistisk-utopiske Romaner. Han lader den specifik amerikanske kapitalistiske Ordning drages ud i dens yderste Konsekvens og fører de økonomiske Kræfter, der er de bærende i vor Tid, ud i det karrikaturmæssige. Hertil hører Romanen: »A story of the days to come« i Novellesamlingen »Tales of space and time«, den mægtige »When the sleeper wakes« samt »The war of the Worlds« — en Serie, der ender i »The Time-machine«. Hertil slutter sig enkelte Noveller i hans tidligere Novellesamlinger »The stolen bacillus« og »The platner story«.

I anden Afdeling af sin Produktion viser han, at den i første Afdeling skitserede Udvikling vil blive standset, takket være den stærke og kloge Overklasse, der danner sig, og vi faar en mere social Utopi, en mere tiltalende og harmonisk Verden, der imidlertid ikke falder sammen med det kommunistiske Samfund, som de utopiske Romaner ellers foregøgler os, og som iøvrigt heller ikke ligner det Samfund, Bebel giver os i »Die Frau« eller Gustav Bang i sin Version af Fremtidsstaten. Wells har det fremfor baade Agitatoren og Debattøren Bebel og Historikeren Bang, at han har

Fantasi, en logisk skolet Fantasi, men dog en Fantasi, der tør betræde ubanede Stier. Dette mere harmoniske Samfund, der altsaa har mere af Tusindaarsriget end f. Eks. det kapitalistiske Samfund, han skildrer os i »The sleeper«, er skitseret i et Par store sociologiske Afhandlinger: »Mankind in making« og »Anticipations« samt udført i Romanform i »Utopia«, hans sidste Arbejde. Tilløb er givet i »The first man in the moon«.

Endelig er der en tredje Række i hans Produktion, der ogsaa foregaar efter Anno 2000; men disse Romaner er ikke af socialt Indhold, men mystisk fantastiske Romaner, hvor han har givet sin Fantasi helt frit Spil, f. Eks. »The war of the worlds«, hvor han ved Siden af at skildre London Anno 2000 lader nogle Marsbeboere naa Jorden og kæmpe mod Londonerne. Som Eksempel paa hans Metode er denne Bog interessant: tag blot de Opfindelser Martianerne har gjort. De fører Krig ikke med Kanoner, men med elektriske Hedestraaler, der fra en Reflektor kastes ud i Rummet og opbrænder alt, hvad der indenfor $\frac{1}{2}$ engelsk Mils Afstand kommer ind i disse. Eller den Maade, hvorpaa disse Martianere dør: en skønne Dag findes deres Lig; de er nemlig ikke vænnede til de jordiske Bakterier, hvortil Mennesker gennem Generationer og Bortdøen af de modtagelige Individuer har tillempet sig. Ideen er jo sindrig og viser, hvor logisk denne Forf. gaar frem. I Serien »Platner story« og »Twelve stories and a dream« findes de fantastiske Noveller, hvori Forf. dvæler ved Uhyggestemninger, der i Idé minder om Edgar Poë, i Udførelse om Maeterlinck. »Dr. Moreaus Ø« er grotesk i sin Uhygge og egentlig uskøn: den handler om en Særlings Forsøg

paa gennem Operationer og hypnotisk Suggestion ud af Dyr at skabe en menneskelig Karrikatur. I »The invisible man« gennemfører han Ideen om den usynliggjorte og viser meget fornøjeligt, hvor ubehageligt en saadan usynlig egentlig har det, fordi han ikke har Øjne i Nakken. Her som overalt i den tredje Række af hans Romaner tager han det rent fantastiske og lader saa dette bevæge sig i Virkeligheden saa logisk, at man forstaar, at hvis f. Eks. Usynlighed var mulig, saa kunde det ikke gaa den stakkels usynlige paa anden Vis. I »Gudernes Føde« lader han en Lærd opdage et Fødemiddel, der giver et normalt Barn eller Dyreunge eller Plantefrø Kæmpevækst. »The sealady« hører til samme Kategori; de bør læses ikke blot fordi de som fantastiske Romaner staar paa Højde med hvad der nogentid er skreven, men ogsaa fordi der som deres Sted og Milieu er sat Verden som den er Anno to Tusinde og noget.

Wells følger oftest Romanens eller Novellens Form; men der er meget sjælden en Kærlighedsintrige i hans Romaner, og om Kvinder siges der forunderlig lidt. De er skrevne ofte med et vist Humør, og en fornøjelig Person er der altid, en Person, der er taget ud af Dickens Galleri af forvredne Skikkelser eller af Hogarths Malerier.

Hans Evne til at skildre Massestemninger kan ofte naa Zolas — f. Eks. er det panikagtige glimrende gengivet i den Scene, hvor i »The sleeper« de oprørske Arbejdermasser tumler om i Mørket, jaget af Negerpolitiet, eller endnu bedre Londonernes Flugt ud ad Edgewareroad, da de erfarer, at Marsbeboerne rykke mod London. Heller ikke er han uden psykologisk

Sands, hvad hans Novelle »Lykkens Hjul« viser, en Novelle, der fortæller, hvorledes en lille Kommiss i et Stormagasin tilbringer en otte Dages Ferie paa sin Cycle; hvad der rører sig i den lille Mands hæmmede Hjerne, er beskrevet med et Humør i Slægt med Dickens.

Om hans tekniske Opfindelser skal jeg lade en Ingeniør dømme. Bortset fra det rent fantastiske i Tidsmaskinen, synes hans Maskiner ikke umulige, han staar i saa Henseende næppe tilbage for Jules Verne, og i alle andre Henseender himmelhøjt over Forfatteren til Filias Fogs Verdensrejse.

Men mest beundrer man den Stemning, der ofte er over hans Beskrivelse, — hvor den er fuld af Uhygge, eller gribende stor og ren, naar han beskriver den store Stilhed, noget i Lighed med den Stemning, der undertiden kan gribe os midt paa Oceanet eller paa en Bjergtur, paa Vidderne, naar Sindet er roligt og man selv føler sig som et med Naturen. Den samme Højhedsstemning kan der være, naar han taler om Menneskets Bestemmelse, dets Fremtid, Menneskeandens Muligheder for at udvikle og vokse.

Og dette er en Fordel for dem, der vil læse hans Bøger: hverken det stemningsfulde saa lidt som det humoristiske Element maa savnes; thi ellers vilde Øje og Øre trættes i al den Larm af de mægtige Maskiner, der gør Arbejdet i Fremtidens Verden. Forstanden maa have Lov at hvile, Følelsen maa kaldes til, og for at heller ikke den skal trættes, maa en befriende Latter atter bringe os i Niveau med os selv.

II. I det kapitalistiske Utopia.

Fra 1001 Nat vil man huske Eventyret om Scheiken, der for at overbevise den vantro Sultan om, at for Gud er 1000 Aar som en Dag, lader denne dukke ned i Badekarret og i de faa Sekunder han er under Vandet, gennemleve 7 lange Aar. Hos Wells skal nu alt være mekanisk, og han lader derfor en af de mange lærde Særlinge, han opererer med, opstille Tiden som den fjerde Dimension, idet de tre andre jo findes i Rummet. Den lærde opfinder en Maskine, der kan flyve gennem Tiden, og med ham sætter vi os da til Rette paa denne Maskine, trykker paa Knappen, hører en Snurren, det suser for Ørerne, en søsyg Følelse kommer over os og vi iler gennem Tiden, og har i faa Timer lagt Hundreder af Aar bag os. —

Vi er i det kapitalistiske Utopia, i England omkring Aar 2100, i Verdensstaden London med dens 30 Mill. Sjæle. Vi befinder os i Regentstreet ved Picadilly; Gaden er 800 Fod bred; hvad der først standser Opmærksomheden er Husenes Højde, og at man fra Gaden ikke ser Himlen, idet Husenes fortløbende Tage er forbundne med Glastag, der overdækker Gaderne. Der er en smal Spadserevej; Køretøjer ser vi ikke, men der er en Række rullende Fortove af forskellig Hastighed og i begge Retninger, oftest forsynede med Sæder med Kiosker o. lign. Sporveje har ophørt at gøre Nytte i den interurbane Trafik. Under de rullende Fortove, der er af et gennemsigtigt Stof, løber den faste Gade, hvor Lysene brænder Dag og Nat. Husene er kæmpehøje, de

øverste Etager er Kontorer eller fine Beboelser; jo længere vi komme i Niveau med Gaden, des ringere er de Befolkningsklasser, der bo i Etagerne, og under de rullende Fortove høres Maskinens Sukken. Industrien er vist ned under Jorden. Ovenover Tagene — hvis fortløbende Flade kun brydes af store Hjul, stærke Cylindere, Kabler og Vindhjul, der skal fange Vinden, som er Drivkraften i Fremtidsbyen —, rejser sig de mægtige Standere, hvorpaa der hviler Landings- og Anløbsbroer for Aëroplanen og de mindre Flyvemaskiner.

Londons Bymure er samtidig de yderste Bygningskompleksers Mure, der skiller to Verdener. Kun faa Mennesker lever udenfor Byen; Jorden drives væsentlig ved Maskinkraft; Husmanden og den lille Dyrker er forsvunden, ligesaa vel som Gentlemanfarmeren, der er afløst af store Aktieselskaber, som Samarbejdere i Kornrusten, Faarerusten og Mejeritrusten. Gennem Landet snor sig Veje for Køretøjer med forskellige Centra. Heste høre Fortiden til; paa særlige Veje løber Automobiles, der besørger Person- og Fragttrafikken; Jærnbaner er kun for den simple og tunge Fragtkørsel og betragtes med samme Overlegenhed, som vi nu betragter Sejlskibsfarten. De idylliske Landsbyer er forsvundne, idet Landarbejderne besørgeres ud fra Byen med en Fart af 100 engelske Mil i Timen. Fra de 30—40 Etages Huse i Byerne træder vi ud paa det rullende Fortov; vi hilser paa Mennesker i farverige Dragter med Klæder faldende i gratiøse Folder eller paa blege Mænd og Kvinder i en ensartet blaa Lærredsdragt. Gaderne er rene, fordi de er overdækkede og fri for Dyr af

alle Arter. Røg kendes ikke; da al Drivkraft og Ophedning frembringes ad elektrisk Vej, straffes Frembringelse af Røg som en »public nuisance«; Kul bruges ikke, da man i Fremtidslandet opsamler Vindkraften, Solstraalerne eller lader Tidevandet trække Maskinerne. Livet paa Gaderne er broget; man er fri for Vognlarm; men til Gengæld døves Øret af Fonografer, der er ladede med levende Avertissementer.

Vi standses foran Susannah Hattemagasinet af en Fonograf, der raaber til os: »Hvorfor ikke købe din bedste Pige en Hat«; inde i Magasinet møder vi en Mængde unge Piger, betalte for at bære de sidste Modeller; i Prøveværelset er der en Række Spejle, underlagt med Farve, hver beregnet paa en forskellig Teint hos den købende Dame.

Kommiser af begge Køn løber om, veldresserede, skælvende for Afdelingsdirektricen, slet betalte, men fint klædte.

Men Gadens ejendommeligste Ting er Bablemaskinen, Dagbladenes Afløser, der brøler Nyheder og Avertissementer og ledende Artikler ud mod den passerende: »Har De Brug for Verdens største Forfatter: galoop galoop, køb saa en Fonografvalse med en Afhandling af Verdens største Tænker, Mr. Brown; han lærer Dem Psykologi og Ethik op til Skalpen; han har seks Tær og gaar i røde Klæder; galoop.«

Rige Folk har i deres Hjem private Ledninger fra Bablemaskinsyndikatet, der for en billig Pris forsyner dem med Nyheder seks Gange daglig, ledsaget af levende Billeder. Da alle Bablemaskiner ejes af

samme Syndikat, faar Befolkningen ikke andet at vide, end hvad Syndikatet finder hensigtsmæssig.

Romaner og Skuespil leveres ogsaa i Fonograf-ruller og Filmer til levende Billeder, ligesom den rige i sit Hjem ved en sindrig Forbindelse af Fonograf- og Kinematograf kan se og høre Operaer fremstille.

I Romanen «A story of the days to come» kaldes en ung Pige romantisk, fordi hun læser trykte Bøger i Stedet for at høre en fonografisk Fremstilling. Persontrafikken mellem Landene sker med Flyvemaskiner (Aëroplaner), der fra højt oppe i Luften anbragte Landingsbroer styrter sig ud i Rummet; selvfølgelig ejes disse ogsaa af et stort Aktieselskab, hvis Funktionærer er højt lønnede Personer, der skinsygt vaager over deres Lavsprivilegier.

Samfundet er organiseret i en Række Truster, der leder hele Produktionen. Den kapitalistiske Samfundsordning er ført ud i sin yderste Konsekvens. Staten er traadt tilbage som en Anakronisme. Jo mere Demokratiet i Tidens Løb havde faaet Magten, des mere udygtige blev Parlaterne. De fik den Opgave at jage det parlamentariske Skyggekedømme bort, og mistede samtidig al reel Indflydelse. Endeløse politiske Partistridigheder optog deres Tid, og mindre og mindre formaaede de at tillempe Lovene efter de hurtig skiftende økonomiske og sociale Forhold. Valgene lededes af mægtige Partiorganisationer, der hurtig opkøbtes af de store Truster. Til Slut enedes Trustlederne og Milliardærene om at gøre Ende paa den forargelige Komædie. Parlatet blev en permanent Diskussionsklub, hvortil der som

en Art Folkeforlystelse udskreves Valg hvert Aar, men som ingen Indflydelse havde. Da Statsmaskineriet gik istaa, maatte den private Kapital sørge for Orden og Ro. Politiet ejes og lønnes af et Selskab, der tilmed som internationalt Politi ejer mange Regimenter af Afrikaner-Negre, der befordres pr. Aëroplan til de store Byer, naar Arbejderne gør Oprør, som med de sindrigste Drabsmidler hurtig mejer Tusinder ned. Vind-Trusten, der opsamler Vindkraften, og den elektriske Trust plejer ved mindre Uroligheder at standse de rullende Fortove og slukke Lyset paa Gaderne, og det plejer at være tilstrækkeligt.

Da alt sker ad privat Vej, maa ethvert Foretagende betale sig. Det offentlige Liv er lagt efter sunde »business Principper«. Vi standser i Tempelgaden, hvor de religiøse Selskaber har til Huse. En Række Bablemaskiner og Lysbilleder gør Reklame. Lyt en Gang; en Bablemaskine raaber: »Hurtig og sikker Frelse, uden at det forringer Deres Evne til at tjene Penge; 7 Biskopper taler i Aften«. En anden: »Her er Huismann-sekten, hvis Mysterier pirrer Nerverne og giver Sindet Ro« o. s. v. I dette Babylon synes den degenererede Huismann-sekt at have flest Tilhængere blandt de rige; de lavere Klasser tilhører forskellige Afarter af den romersk-katolske Tro.

Hypnotismen spiller en stor Rolle, bl. a. til at give genstridige Folk lovlydige Ideer. Dens Udøvere er mere ansete end Lægerne. Samfundsklasserne er som i vor Tid, kun er Gradationerne forsvundne. Øverst staar Aktieejerne, oftest Multimillionærer,

hvoriblandt Direktørerne for Trusterne, »drive den Geschäft, der hedder Verden«. Derunder staar en vellønnet teknisk Funktionærklasse af dannede Mænd, der kan styre Maskinerne. Under dem staar en »lurvet gentil« Kommiss- og Skriverkaste, der umærkelig gaar over i Slaveklassen, — Mænd og Kvinder af »det blaa Lærred«.

Den mægtigste Organisation er Arbejdskompagniet, hvis Aktier er meget værdifulde og hvis Direktør er almægtig. Oprindelig var det Frelsens Hær, der opsamlede de arbejdsløse, som Hæren til en lav Betaling med god Profit udlejede til Private. Derved blev de uafhængige Arbejdere arbejdsløse, og til slut endte det med, at en Tredjedel af Befolkningen tilhørte Arbejdskompagniet, der fra et filantropisk Foretagende blev en god Forretning.

Enhver, der intet ejer, kan gaa ned i de underste Etager i den østlige Bydel; han modtages med et tilstrækkeligt Maaltid Mad; derefter anvises der ham en Seng, der har den Fordel at være omhyggelig rensset og net. Til Gængæld skal den arbejdsløse give en Anvisning paa en Dags Arbejde, hvis Indfrielse kan gennemtvinges ved Fængsel. Han iføres Kompagniets blaa Lærredsklæder og faar sin Arbejdsplads anvist, ikke med Arbejde, der kræver Muskler, men ved et Arbejde med at passe Maskiner ensformigt Dag ud og Dag ind. Arbejderklassen er da fysisk slet bygget, af et daarligt Udseende, og Arbejdernes Skikkelser er ofte præget af det specielle Arbejde, hvorved de er beskæftigede. Maskinerne er under Jorden i den store By, fordi Grundene er for kostbare til at man kan stoppe Udnyttelsen ved

Jordfladen. Arbejderne lever enten i Promiscuitet eller i ægteskabelige Forbindelser, der er tilfældige og kortvarige. Fødes der Børn, opdrages de i Selskabets Børneasyl, hvor de svage mærkelig hurtig dø. De overlevende opdrages til at blive Kompagniets lydige Arbejdere.

»Hvorfor, siger Direktøren for Skoletrusterne, skal vi fylde de stakkels Børns Hoveder med unyttigt Stads, der gør dem uegnede til at være Maskinens Tjenere, deres nyttige Bestemmelse; de lærer Lydighed og Flid, ja og saa at haandtere en Fonograf.«

De flittige faa en Bonus paa nogle faa Pence; har de Børn, maa de betale nogle Pence til Vuggestuen, og ellers kan de gaa ud og tage en glad Aften hver Lørdag. Arbejderens Moral er ikke de riges; der er en vis raa Kammeratskabsfølelse. Er de blot lydige i deres Arbejdstid og overfalder de ikke de andre Samfundsklasser, saa kan de slaas indbyrdes efter Behag, faa Børn eller drikke sig fulde. Der er formeget i Fremtidsriget at tage vare paa, til at man kan blande sig i saadanne Trivialiteter. Arbejderne har ved i Aaringer at være skilte fra de dannede Klasser udviklet deres egen Dialekt, saaledes at en Herre fra Paris bedre forstaar en londonsk Herre end en parisisk Arbejder. De fattige kender kun Flyvemaskinen af Beskrivelse, de lever og dør i de nederste Etager eller i Maskinhallerne under Jorden. I en Henseende ligner det ny Rige vor Tid: der er endog i højere Grad Mangel paa Pladser, der giver et net, sikkert, hæderligt, vellønnet Arbejde, som »hverken fordrer Dygtighed eller voldsom Anstrængelse«; de mange, der nu holdes oppe

paa den Vis, gaa til Arbejdskompagniet, der har gjort Verden den Tjeneste at ophæve al Arbejdsløshed.

Arbejderne drømmer ikke om Emancipation; de drømmer kun om at komme til »Fornøjelsescentralen«. Rundt om i Verden er der spredt Fornøjelsescentraler, hvor selv den mest lascive Nydelsestrang stilles tilfreds; enhver rig Mand tager aarlig sin Rejse dertil og gennemgaar derefter en Badekur. Men Livet kræver Sone for Synd, og en tidlig Alderdom er Lønnen for Fornøjelsescentralens hyppige Gæster.

De tager da en sidste Rejse til det vidunderlige Sted og gaar derfra direkte til »Euthanasia«, hvor de kan købe sig en Død, skøn og rolig, uden Lidelser, og hvor Dødsstunden er siret med en Opiumsrus's hedeste Syner.

Men de Folk, der besøger disse Steder, er Overklassens degenererede; den ny Stat aabner enhver Adgang til at tilfredsstille alle sine Pationer; men Syndens Sold maa de betale, Udslettelse baade som Individ og Slægt. Derfor decimeres den aktieejende uansvarlige Klasse uafbrudt, og Funktionærklassens Mænd rykker op, kloge og dannede, kyndige og legemlig stærke. Op fra denne Klasse dukker ofte de store Trustbaroner.

I Romanen »When the sleeper wakes« sker det, at en Mand »Ostrog« ophidser Arbejderkompagniets Folk til Oprør ved at love dem Fornøjelsescentraler. Naaet til Magten, slaar han selv atter Arbejderne ned. Da den sovende, en Person der har sovet i 200 Aar, og med det 19de Sekels Ideer er sat hen i den ny Tilværelse, bebrejder ham hans Grumhed,

svarer han: »Er ikke alt forandret; ser De Betlere paa Gaderne, er ikke alle syge i Hospitaler; ser De tiggende Børn? — og Arbejderne? ja de maa arbejde. Deres Revolution er »den almindelige Mands Oprør mod hans egen Almindelighed«. Han er kun Brændsel, individuel grusom og fejsk, og kollektiv uberegnelig, virkende som en blind Naturkraft, rede til at nedrive, ude af Stand til at styre og organisere, lige hjælpeløs og bedragen i Kapitalens som i Demagogiets Hænder«. I denne Ostrogs Ideer har vi en brutal Herremoral: de kloge skal herske til egen Gavn, de stærke og kloge er Maal i sig selv, ikke et blot Middel.

Den sociale Bedømmelse i et saadant Samfund er ejendommelig: Soveren, hvis Navn er Graham, kommer med til et Selskab hos Ostrog, »the boss« Mændenes Leder og nu Direktør for Vindkraft-Kompagniet. Graham taler med en ung Dame, Datteren af Kødtrustens Direktør, og bemærker om hende: »Hun er mere charmerende end vel underrettet«. I Henseende til Damer af det smarte Selskab synes altsaa Verden ikke at være forandret. Der er alt, hvad der duer, ved denne Fest; Biskoppen af London kommer med en laurbærkranset Herre. »Hvem er det«, spørger Graham. »Det er poeta laureatus«, lyder Svaret. »Ja men skriver I da Digte?« »Nej.« svarer Damen, »selvfølgelig ikke, men det er en Titel: den Herre er i Slægt med Bablemaskin-Trustens første Sekretær«. »Hvem er den Herre i trekantet Hat, en General?« Damen ler: »Det er Direktøren for Patentmedicintrusten, en meget betydelig Mand, han laver flere Millioner Piller daglig«.

»Og den lille Herre?« »Aa, svarer Damen henkastet, han hører ikke til her, men han er ganske morsom, ser De, han er Professor ved Universitetet, saadan en Mand, der faar Løn, ikke en rigtig Mand, forstaar De — nej se der, der kommer Direktøren for Sæbetrusten. — —« Rangforordningen synes i vor Fremtidsstat bragt i Overensstemmelse med de reelle Magtmidler.

I Romanform er denne Fremtidsstat skildret i flere Bøger, morsomme, spændende og skrevne ofte med Kunst ...

Tidsmaskinen klikker atter, og Wells fører os — nær Verdens Ende (i »The time mashine«!) Svælget mellem de to Klasser er blevet uoverskueligt. Overklassen er bleven til æstetiske Halvalfer, levende ene for Nydelse og Skønhed, og underholdt af en Underklasse, der lever under Jorden Dag og Nat, halvblinde Albinoer, uddannede til at drive Maskinerne, en Klasse, der ved, de har Overklassen i deres Magt og kun af Vane vedbliver at underholde denne. Men saa langt, siger Wells, faar det dog aldrig Lov at gaa; thi i Funktionærklassen hæver sig en ny Adel frem, en ny Overklasse, kyndig og klog, stærk og moralsk, med en Følelse af Individets Pligt mod Slægt og Race, og denne Klasse tager Magten og skaber et nyt Samfund, der er saa nær en Virkeliggørelse af Tusindaars-Riget, som Menneskenaturen tillader.

Hans første Række Fremtidsromaner er i al deres Logik en Haan saa sviende imod det Samfund, hvori vi lever, og samtidig et angstfuldt Nødraab: hvor bærer det hen? I sine senere Bøger skildrer han derimod et andet Samfund, det hvori hans Haab

har til Huse, først i to Afhandlinger, der undertiden er kedelige, og endelig i en Roman »Utopia«, hvori han skildrer den nye Adel, de »kapable« Mænds Herrekaste, der skal realisere hans Haab.

Men sammen med denne nye Kaste, udrustet med menneskelig Videns bedste Vaaben, virker Samfærdselsmidlerne, der standser denne tætte Sammenklumpning af Befolkningen indenfor Millionbyernes Mure; den kapitalistiske Fremtidsstat bliver alene af den Grund en Usandhed, fordi der med det zode Sekel kommer nye Samfærdselsmidler, der modarbejder den umoralske Sammenhobning af Mennesker og spreder Byerne over Kvadratmile.

I Utopia befinder vi os ikke i et tæt sammenbygget London, men i en By, der spreder sig over et Areal, saa stort som Sjælland. Aaret er atter Sibberns 2135.

III. Den sandsynlige Utopi.

I Afhandlingen »Anticipations« begynder Wells med Samfærdselsmidlerne. Han opstiller en Teori om, at Byernes Art og indbyrdes Afstande er afhængig af Samfærdselsmidlerne. For Fodgængere kan en By have en Radius af $\frac{1}{2}$ dansk Mil, for Køretøjer af 1 dansk Mil. En Diameter af 2 Mil burde i en Tid, hvor den interurbane Trafik skal besørge pr. Fod eller Hest, være Maksimum for en stor Bys Areal. Elektriske Sporvogne og endvidere rullende Fortove mener han vil kunne forøge Byarealets Diameter til 8 Mil. Og kommer vi til Byens Omegn, da kan denne ved hurtige elektriske Tog

strække sig meget langt ud, saaledes at f. Eks. Sjælland kan blive et naturligt Areal for Danmarks Hovedstad. Den i den kapitalistiske utopiske Roman skitserede tætte Bebyggelse med 40-Etagers Huse vil da kun realiseres i Citykvarteret, men ikke i det egentlige Beboelses-Kvarter. Han forudsætter derfor, at By, Forstæder og Omegn gaa umærkelig over i hinanden, og at de store Byer inden for deres Omkreds i al Fald kan rumme et Antal af disse Havebrug, som Krapotkin taler om i sin »Haandens og Aandens Arbejde«.

I Stedet for en tæt Murmasse, der uden Overgang begrænses af store maskindyrkede Markarealer, faar vi indenfor en udstrakt Bys Omkreds fint uddannede Gartneri-Husmænd, der med megen Kapital og Drivhus-Kultur faar uanede Rigdomme ud af Jorden.

Ganske vist vil der blive Afstand mellem de store Byer; men det gør intet; thi særlige Automobileje er befarede af hurtig rullende elektriske Køretøjer med 25 Mils Fart i Timen. I gamle Dage, da vi kun havde Fod og Hesteben som Trækraft, maatte Afstanden mellem Landsbyer ikke gerne være over en Mil og imellem Markedsbyerne ikke over 4 Mil (dansk Maal).

Da Jærnbanen ødelagde Smaabyerne, tvang den Befolkningen ind til de store Centra; men da den indenbys Trafik ikke var udviklet i samme Grad som den mellembys, blev Følgen de tætte Beboelser uden Lys og Luft. Naar Elektriciteten som mellembys Trækkekraft afløser Dampen, der altid i sit bedste kun var et slet Kompromis, vil de smaa

Byers selvstændige Tilværelse ganske vist være forbi; men der vil som Led i de store Byers Opland og beboet af Folk, der hører Storbyen til, omkring Storbyens Centrum bliver en Række Smaabyer forbundne med Centrum ved 1 à 1½ Times Ekspreskørsel. Helsingør, Korsør, Køge og Vordingborgs Opland vil i Fremtiden staa i samme Nærhed til Københavns City som f. Eks. nu Charlottenlund og Taastrup.

Den nye Tids Befolkning vil da have Plads, Lys og Luft; kun City vil stadig være bebygget med Skyskrabere. Ogsaa Fabrikker vil søge ud i luftigere Kvarterer med deres Arbejderbefolkning, der muligvis bliver beskæftiget baade i Fabrikken og i det gartnerimæssige Landbrug.

Som de ny sociale Elementer skelner Wells ogsaa her mellem de nyttige og de unyttige. Først har vi en bydende, uafhængig Kaste — »the shareholders« —, hvoraf de bedste er Driftsledere og en Del er Kvinder og Børn. De Mænd af denne Kaste, der har arvet dens Aktier, vil imidlertid hurtig bukke under for de Fristelser, dens Liv byder. For første Gang i Historien har vi gennem Aktien naaet til, at man kan have Ejendomme uden at have noget Ansvar, nogen Byrde, uden at staa i personligt Forhold til Produktionen.

Fremtiden vil rumme en stor Klasse, vi alt nu har, »the unfit«; de uheldige og uduelige maa synke ned, dø Døden; Samfundet forbyder dem at formere sig; »den rapide Formerelse af de uduelige, der er Kendetegn for Bylivet i Anno 1900, maa en Gang høre op«. Vi faar derfor strænge Ægteskabsregler,

hvor der ikke blot forlanges Fattigforstanderens Attest for, at man ikke falder det offentlige til Byrde, men ogsaa Sundhedsattester. Enhver har Forsørgelsespligt overfor sine Børn, og opfylder han den ikke, skal Børnene ikke lide derunder, men han selv.

Den ny Middelklasse hæver sig: de nye udviklede Maskiner kræver bedre Mænd, mere dannede og tænkende end specielt trænedede. Datidens Droskekusk er afløst af Automobilchaufføren, en Mand med Omløb og Nerver og Dannelse nok til at forstaa sin Maskine; saaledes overalt. Elektriciteten kræver mange kyndige Folk. Til denne Klasse hører de litterære og professionelle, Læger, Lærere, Litterater o. s. v. Den bedste Mand bliver Driftsleder, en Klasse bliver Teknikere, og alt ender i et stort Lag af tekniske Arbejdere, der ikke mekanisk er Maskinens Trælle, men dens kyndige Passer og forstaaende Kender; Begrebet »unskilled labour« er forsvunden, samtidig med Begrebet »faglærte Arbejdere« — Fremtiden kræver som sagt dannede og ikke faglærte Arbejdere, der blot kan en eneste Ting. Overgangen til »de uduelige Klasse« er dannet af Rester af Fortidens Arbejdsmænd, der gradvis enten hæves op i den ny Mellemlasse, eller synker ned og dør bort. —

Forf. ser, der er mange Hindringer for denne Middelklasse; Kapitalisten, der vil behandle dem som Arbejdere, og de gamle laugsræssige Fagforeninger, der til den Tid vil blive konservative og hæfte ved Sædvane.

Husene er selvfølgelig indrettede med alle meka-

niske Hjælpemidler, og store Fælleskøkkener leverer Maden. Almindelige Folk har ikke Brug for Tjenestepiger, og heller ingen vil være det. Det gode Tyende — »Indbegrebet af selvrespekterende Inferioritet« vil forsvinde.

Kvinden vil faa sin Plads delvis som Moder, hvilken Funktion bliver et Hædershverv, fortjener offentlig Anerkendelse. Manden og det offentlige har Understøttelsespligt mod hende og hendes Barn. — En ny Type, de ugifte Kvinder, der vil gaa Mandens Veje, kommer frem, ikke i den noget karrikaturmæssige, ufuldbaarne og uharmoniske Skabelon, hvori vi nu kender hende. Men de fleste gode Kvinder vil føde Børn.

Det vigtigste er Opdragelsen, hvis Maal er at give Kultur, Tænkeevne og social Følelse; om dem skriver Wells de to Bind »Mankind in Making«. Det er »den ny Republikaner«, der opdrages. — Om den Afdeling skal jeg ikke tale her, men kun gøre den Bemærkning, at de Fordringer, han stiller til metodisk Opdragelse, kræver Lærerkræfter, der kun findes nu som enlige Svaler. Børn skal vogtes og værnes. I Anledning af Aktualiteten er det interessant at citere, at han ønsker en Art »Lex Heinze« mod Udstilling af Bøger og Billeder, der kan virke obscønt. Han ønsker ikke Forbud mod at de sælges, men de maa kun sælges, naar der paa dem er trykket »adult matter« — for Voksne — og de maa lige saa lidt som Spiritus sælges til noget Barn eller udstilles i Vinduer.

Det politiske Liv udvikler sig som i hans første Romaner: Parlamentterne gør sig selv umulige.

Her er det ikke Trustdirektøren, ej heller den almindelige Valgrets Folketribuner, men den ny Middelklasse, der tager hele Styret og skaber en Stat, hvis første og sidste Opgave er at kontrollere, særlig Børneopdragelsen, men derefter ogsaa de økonomiske Foreteelser. Om der skal være privat Drift eller Statsdrift, ved Forfatteren ikke, fordi man ikke paa Forhaand kan afgøre, om en Aktiedirektør, der er under offentlig Kontrol, er bedre eller ringere end en Embedsmand, der er sin egen Kontrollør. Men Staten ejer Jorden.

Den politiske Magt ligger hos kyndige Forsamlinger, ikke valgt ved almindelig Valgret, men tagne ud som Nævninger af særlige Vælgerkorps. Alle Folk, der har en vis Uddannelse, hører til den bredeste Gruppe, hvorefter man udtager en Art Nævninger: de vælger igen Valgmænd blandt en snævrere Gruppe, der har kvalificeret sig ved en større Eksamen, Forfatterskab til et Værk af en vis Standard, og i denne snævre Gruppe udtages de endelige Valgmænd, der igen vælger de lovgivende Korps. Som Parlamenterne nu dannes enten af klasseinteresserede Mænd eller oftest af meget udygtige Mænd, bliver de en Fare. Regering ved Bladreklamer, Bladophidselser og Valgmaskiner bliver mere og mere farlig hver Dag der gaar; hvis vi ikke ændrer det, vil en skønne Dag disse inkompetente Parlamenter blive kastede over Ende af kloge og rige Trustmagnater.

Selvfølgelig er der Titler og Ordner i den ny Stat — ikke blot akademiske Grader; men Folk, der gør samfundsnyttigt Arbejde, bespises stadig paa Prytanion.

Privat Ejendomsret er ikke afskaffet, men er ikke ubegrænset; privat Ejendom er nødvendig for personlig Frihed, men den er stærkt begrænset. Socialisterne og Kapitalisterne er lige samfundsfarlige. Den ny Republikaner er en Mand, der ikke har sine »ismer« at gaa efter, men ene spørger: hvilken Indflydelse har det og det System paa Menneskehedens Udvikling? Der er i den ny Stat en Minimumsløn og en Minimumsstandard; de, der ikke kan holde denne Standard, gaa til Grunde.

Det højere Aandsliv ledes fra Universiteter, der ikke ere »Terpeanstalter«, der laver Embedsmænd, men Centrer for Undersøgelse; Mænd med Evner for videnskabelig Undersøgelse faa rigelige Dotationer, o. s. v. Overfor kulturelt Arbejde er Aristokratiet ikke forstaaende, men dog langt mere end Demokratiet, der kun vil Reklame: Pears soap og dristige Demagoger benytter sig for at vinde frem af samme Midler, Reklame og Ophidselse af Sindene — og disse Midler burde ikke være Videnskabens.

Forf. forudser Krig mellem Racerne; Krig maa vedvare; thi dette er det ejendommelige ved Demokratiet, at det forstaar at skaffe Krige, men ikke at forberede eller føre dem. Men ogsaa her vil en ny Tid virke; Krigen føres af Teknikere. Dennes Anakronisme, den fejende og flotte Husarofficer, tomhjærnet, tapper og ubesindig, forsvinder med Hesten. Krigsmaskiner af uanet Virkekraft afløser ham. Fremtidens Officer er Ingeniør. Og han fører ikke frem til Krig, til Nedmejselse, vor Tids Soldat, en Person, hos hvem Initiativet ikke har udfoldet sig, hvis Disciplin ikke er en forstandig Indordnen under

et stort Maal, han forstaar, med Midler, han forstaar, men en uforstaaende, slavisk og derfor upaalidelig Disciplin. Den ny Tids Krigsmaskiner kræver Folk, der af sig selv i Krigens Øjeblik ved deres Plads, hvad de skal gøre, og som lyder, under et fælles Maals Tugt.

Det er ikke den letsindige og flotte Officer, der ved Patronage fik Epauletterne, og hvis uforstandige »Tapperhed« førte Tusinder i Døden i den japanske eller afrikanske Krig, det er kolde, beregnende, i Selvtugt øvede Mænd, der skal føre den ny Tids Middelklasse, »den ny Republikaner«, i Kamp mod Fjenden.

Forf. siger meget mere om Demokratiet, som han ikke hader mindre end Plutokratiet, og ikke uden Ret. Plutokratiet er rigt paa Penge og Penges Værd, den demokratiske Agitator paa Stemmer; i begge Fald spørger man ikke om Manden, men om, hvormange Tusind Kroner, eller hvor mange Tusind Stemmer, man ejer. Penge og Stemmer, begge Dele er Magtmidler, brugelige i det godes som i det ondes Tjeneste, hyppigst mener Wells i det sidstes.

Men svingende mellem Demokrati og Plutokrati som det moderne Samfund er, i Lænke hos den kloge Børsmand eller den stemmefiskende Agitator, der skal gøre det Kunststykke at repræsentere en Folkevilje, hvis Eksistens ofte er upaaviselig — et Steds fra maa Hjælpen komme, og denne kommer i en af den ny Middelklasses Skød opdukkende Overklasse, »de kapable Mænd« — den ny Herreklasse, der vil omorganisere Samfundet, overtage Statsstyret,

og med den ny intelligente Middelklasse som Basis præge den ny Stat. Om dette Ideal, den nye, fine og kloge Mandstype, fortæller Wells sidste Roman »Utopia« os.

IV. Utopia.

De tvende Afhandlinger »Mankind in making« og »Anticipations« indeholder ved Siden af disse Profetier ogsaa en Kritik af forskellige sociale Foreteelser, en Kritik, der ofte er værdifuld og fuld af morsom Iagttagelse. Om Økonomien siger han, denne Videnskab er kun en Teori om Handel og Omsætning, baseret paa slet Psykologi, eller: i Produktionen er Handelen kun et Biprodukt, ikke den væsentlige Faktor, Økonomerne og Forholdene gør den til. Saadanne aandfulde Indskudsbemærkninger er der mange af.

Medens de nævnte Afhandlinger skal tages som et Udtryk for Meninger og Forhaabninger, der kan realiseres i en ikke for fjærn Fremtid, vender han i sin sidste Bog »Utopia« tilbage til Romanformen og med den til Anno 2100 og noget.

Hans Utopia er et Rige i Udvikling, kinetisk, ikke statisk; det er ikke en Samling lykkelige Borgere, der i Fred dyrker hver sin Kaal, men et Land, befolket med Mennesker, — som alt Samfundsliv et fælles Kompromis i en stadig Kamp og Udvikling. Syge og Sot eksisterer, saa gør Nød og Uret; vi lever stadig i Konflikternes Verden; men samtidig i en disciplineret Verden, en Verden, hvor hver har sin Plads, hvor Pladserne er fordelt efter

Evnerne og Lønnen, og Magten følgelig forskellig fordelt. Den Scene, hvorpaa Utopia udspilles, er nærmest som den er skildret i hans kapitalistiske Utopia, kun at han har opdaget, at Byerne spredes over et stort Areal, saaledes at den samme Befolkning kræver tre- og firedobbelt Plads af hvad den nu gør.

Da Samfærdselsmidlerne er ideelt billige og hurtige, er den utopiske Stats Borgere omvandrende, ikke bunden til Sted, ikke lokaliseret som en dansk Kordegn. En Del af den harmoniske Overensstemmelse mellem Arbejde og Efterspørgsel efter Arbejde skyldes det, at Befolkningen dels er migratorisk og dels er oplært til at benytte Maskinerne i mere end et Fag.

Vi træffer atter her en aktieejende Klasse, men begrænset, fordi Arvereglerne er andre end vore; Aktier f. Eks. nedarves ikke ud over et Beløb, sat til Side til dermed at suplere Børnenes Opdragelse; derimod nedarves Beboelsesrum, dog kun naar de ikke lejes ud. Laan kan gives; men Laangiveren skal deltage i Laantagerens Risiko. Vi træffe »the unfit«, de udskudte, der ikke maa gifte sig, og som deporteres til en Koloni. Vi træffe intelligente Arbejdere, ofte med teknisk Forstaaelse, hvis sociale Standard holdes oppe af en Minimalløn, der tillader en taalelig og renlig Livsførelse. Ligeledes har vi begrænset Arbejdstid. Kun de Personer, der kan tjene lidt mere end Minimallønnen, maa gifte sig. Staten opretholder Fabrikker, der betaler Minimallønnen, og staar stille i gode Tider. Enhver Person kan faa Herberge i offentlige Hoteller, hvor der for en vis

Levesæt betales lidt mindre end Minimallønnen. Elendigheden er deporteret bort til afsides Øer, eller paa Hospitaler, naar den skyldes Sygdom; i det daglige Samfund er den borte; men Forskellen i Livsvilkaar er ikke borte.

Pengene i Utopia er Guld, men Guldet er kun et Tegn. Regningsenheden er en vis Mængde elektrisk Energi — f. Eks. saa og saa mange Watt-Timer eller saa og saa mange Ampères o. s. v. Dette er naturligt, da Elektricitet er Drivkraft og endog besørger Opvarmningen. Heller ikke Utopia er kommunistisk; store Selskaber — enten Aktie- eller Andelsselskaber — er Driftsherrer. Thi af Staten kan man kun vente god Kontrol, intet andet. Kapitalistisk Industrialisme og Socialisme er lige uheldig, den første gør Befolkningen til Slaver af Kapitalens Mænd, den sidste af Embedsmænd. Staten er Arten, Gennemsnittet, ikke mere, men Fremskridt bestaar netop i, at man hæver sig ud over Gennemsnittet og dets Sædvane, derfor kan Staten ikke være initiativgivende. Kommunerne drive alle monopoliserede Virksomheder af almindelig Betydning, men alle ikke universelle Foretagender drives af private, de har Ret til at leje Jord og derpaa opføre Bygninger og Fabrikker, kun at de skal leje Drivkraften af det offentlige. Statens Formaal er jo ikke at døde Energien og Initiativet, men at arbejde for Individualitetens Udvikling, for Frihed, for Eksperiment, Erfaring og Forandring. Og en Embedsstat, der ledede alle Foretagender, vilde dels ikke gøre det godt nok og dels ende i Stagnation.

Da meget i Utopia er en videre Udvikling af

hvad Wells har skit eret i sine lige nævnte Afhandlinger, skal jeg her kun berøre hans Inddeling af Menneskene.

Først de poetiske, de skabende originale Aander. Misrøgtede eller uden Selvkontrol bliver de Folk literære Vagabonder, Projektmagere, men vel røgtede gaar der ud fra denne Klasse Opfindere, Forfattere og Videnskabsmænd. Dernæst de kinetiske, Folk med Energi og Kraft, udviklingsdygtige indenfor givne Synspunkter, men ikke originale eller skabende; hvor de ere intellektuelle, bliver der gode Lærere og Administratorer ud af dem, — hvis de er emotionelle, da Præster, Skuespillere, Politikere og Romanforfattere af anden Klasse. Den tredje Klasse er de stationære, de daarlig begavede, for hvem det tilvante er det rigtige, og endelig de nedrige og miserable. Ud af de to første Arter Mennesker opstaar den ny Tids Middelklasse — de tekniske Arbejdere, Aandsarbejdere, den dannede Funktionærklasse; den er talrigere end nogen anden Stand. Og blandt dem er opstaaet den ny Tids Adelsmænd, »de kapable Mænd«.

I Utopia styres, regeres Staten, den ikke blot administreres — og den styres vel, alt er i Orden, der er en herskende Klasse, oprindelig en frivillig Organisation af de hæderlige, de kloge, de samfundsfølende, senere er bevidst Herreklasse. Forf. kalder denne Klasse Samurai med et fra Japan laant Udtryk. Og dette er ikke helt vilkaarligt; thi hvis den ny japanske Overklasse, der har ført Japan frem økonomisk, kulturelt og militært, svarer til dens Daad og dens Ry, maa den være bedre end nogen

anden Overklasse i Verden. Utopia har ogsaa sine Samurai. De er tagne fra de begavedes Rækker: Ved Ungdomsskolens Udløb udvælges de, der skal erhverve flere Kundskaber, og i det zode Aar er den vordende Samurai alt udpeget; men det beror paa ham selv, om han ogsaa bliver det. Hans Kundskaber skal være gode, han skal kunne noget i et af de lærde eller tekniske Fag; hans Almendannelse skal være stor, og han skal kende sin Filosofi.

Efter at have bestaaet sine Prøver skal han vise, at han er en Mand. Han skal pleje sit Legeme, saa det er stærkt og sundt, leve regelmæssigt, og sidst, men ikke mindst, forstaa at disciplinere sig selv. Han ryger ikke og nyder kun undtagelsesvis Alkohol. Hans Sind skal være præget af værdig og naturlig Ro, der giver sig Udslag i al hans Optræden. Hans Samfundsforstaaelse er udpræget; han er ikke vindesyg, maa ej handle, men vel være Direktør for et Fabriksselskab; han maa vel træne, men ikke drive Væddesport; han maa ikke holde Tjener, oftest vil han være gift og sætte en Ære i at have 4 à 5 kraftige og dygtige Børn. Til Hustru maa han kun vælge sig en Kvinde, der ogsaa lever efter tilsvarende Regler, fordi Wells forstaaer, at Mand og Hustru skal være i samme Niveau. Samurai'en er ret eksklusiv, idet han søger Omgang blandt Ligemænd. Hans Dragt er purpurbræmmet, skøn og enkelt. Han følger skrevne og uskrevne Ordensregler, han tilhører et Broderskab, hvis Ide oprindeligt var Frimurernes eller bedre en dygtig Menneskeorden. Det er hans Stolthed.

Alle højere Embedsmænd, Hælvten af Medlem-

merne i den lovgivende Forsamling, alle Direktører for de store Selskaber, Læger og Lærde ere Samurai og følge Reglerne. Da de ikke er legemlig ødelagte, men stærkere end det øvrige Folk, og da de moralsk staaer højt og kender Opdragelsens Kunst, sker det ofte, at en Samurais Søn bliver Samurai; men om Kasten end er eksklusiv og ofte arvelig, kommer der dog Fornyelse udefra, og uværdige Medlemmer udstødes.

Vor Samurai er religiøs; som hans Stat er en Utilitetsstat, er han selv Utilitetsmoralist. Hans Ledetraad er, hvad der er hensigtsmæssigt. Men hvad er det hensigtsmæssige? Alt hvad der udvikler Menneskeslægten og fører den nærmere mod dens Bestemmelse, gør den klog og mere samfundsfølede. Og her spiller vor Samurais Religion ind: en pantheistisk Buddhisme, modificeret af Schopenhauer. Alle de Anskuelser, Schopenhauer f. Eks. har i sin Afhandling om Døden, er indgaaede i vor Samurais Livsopfattelse: Individet er ikke noget i sig selv, kun et Gennemgangsled, det lever kun evigt i Slægten. Det er Slægten, der har sit Maal, ikke det i og for sig ligegyldige Individ. I Slægten er Menneskets Maal Plads og Destination. Den enkelte dør, som Bladet visner; men Livsprincippet bestaar evigt — i Generationerne. Barnet bliver netop derfor det centrale i vor Tilværelse; for dets Skyld arbejder vi mod Stjernerne, idet vi haabe ikke for os selv, men for Slægten, paa en stor og ædel Fremtid, hvor Mennesket mere og mere realiserer Guds Vilje med Livet. Vor Opgave er derfor ikke at muliggøre et Driverliv for vore Børn, at skaffe dem gode Stil-

linger, men at gøre dem til gode og dygtige og stærke Mennesker. En Samurai behøver ingen Præster; Religion er Kvintessensen af Forholdet mellem Gud og Mennesker, og i dette Forhold er en Mellemmand ikke paa sin Plads; men der er Morallærere, der iøvrigt mere virker ved deres disciplinerede, i Samfundsideens Tjeneste virkende Liv end ved Ord. Den Gud, Utopiens Mænd bøje sig for, og hvis Vilje er deres Lov, er ikke en personlig, begribelig og fremstillelig Jehova, hvem vi tillægger menneskelige Egenskaber, men en transcendental Guddom, der er i alt og virker i alt, og hvis Væsen er Udvikling.

Daglig skal en Samurai læse visse Bøger, der indprænter ham hans Pligt, og en Gang aarlig skal han en fjorten Dage tage bort fra det Samfund, han lever i, og i Ensomheden meditere, alene med sin Gud i Alnaturen. Ideen er taget fra de Exercitier, f. Eks. Jesuitterordenen aarlig holder. I denne Ensomhed finder han sig selv, kommer paa en passende Afstand af Tilværelsen og forstaar det store, der tilsløres af Livets daglige Detailler. Dette Træk synes jeg er meget dybt, for ofte i mit eget Liv har jeg grebet mig selv i at miste Perspektivet, saaledes at det lille blev stort og det store ringe. Og Ensomhed eller ivrigt Studium plejer at genoprette Balancen i Sindet.

Den Overklasse, hvis Væsen er Selvbeherskelse, Disciplin og Samfundsfølelse, er mere retfærdig end barmhjertig. Den har en kulturel Uvilje mod al unyttig Grusomhed, men ikke mod en blid og rolig Udryddelse af skadelige Individier. En Samurai vilde ikke anvende Prygleloven, men vilde ivrigt holde

paa Dødsstraffen, dog i en mere civiliseret Form end den, hvori denne Straf nu udøves. Hans Straffeprinciper er Opdragelse eller Uskadeliggørelse, der undertrykker de uduelige. Kun de stærke og sunde maa forplante sig; netop Overklassen maa ikke som nu unddrage sig Pligten til at fortsætte Livet gennem Slægten.

Bogen »Utopia« er interessant, ikke mindst ved den ny Race Herremænd, der med den tekniske Middelstand som Basis ordner Samfundet. Kan hændte det er Idealer, og dog har Historien vist os Klasser af Mænd, der følte sig som Redskaber i Gudsviljens Haand, Mænd, der vilde ordne og organisere og kunde se bort fra egen Behagelighed. Den Klasse Mænd eksisterede iblandt det romerske Præsteskab, og den kan komme igen: Orden, Disciplin og Organisation er Midlerne, Differentiering af Individierne og Udvikling af Slægtens Evne — det er Maalet.

Wells skiller sig i meget fra de typiske Socialister, han nedbryder ikke, han bygger op, han har en stærk og sejt Moral, bygget paa en stærk Pligt-tølelse overfor Menneskeheden. Han forstaar, at en ensartet Stat er en Ulykke, at en graa Kommunisme ikke maa ødelægge Individualiteten; han ønsker Forskel, ogsaa i økonomisk Henseende; i hans Utopia er der Herre og Tjener, lydende og bydende — men den, der lyder, forstaar, hvorfor han gør det, og den, der byder, byder ikke i egen Magtbrynde, men som en Idé's, som sit Folks Tjener, der bærer Kronen, fordi han er den voksne; en styrende Klasse, der

forstaar, at den ikke er et Maal i sig selv, men kun et Middel i Folkets Tjeneste — — —

Her slutter »Utopia«!

Den er som en Religion, denne stærke Tro paa Menneskets Udviklingsmulighed.

— — —

Som Motto for Wells Digtning og Filosofi vil jeg sætte de Linjer, hvormed hans Roman »Gudernes Føde« slutter. I denne Bog lader han nogle Kæmper fremvokse — som Symbol for de stærke Aander. En af disse siger:

»Vi kæmper ikke for os selv, men for at Menneskeaaanden skal vokse og udvikles; enten vi lever eller dør, vil Udvikling og Liv fortsættes; saa er Guds Lov. At vokse sig ud af alt dette lave, fra Skyggerne og Mørket til Storhed og Liv — større og bedre, I Brødre, til vi tilsidst udvikles, vokser i Forstaaelse af vor Gud, til Samliv med ham.

— Udvikles i Samfundsfølelse og Forstaaelse, til den store Stilhed tager os«. — — —

